

บทที่ ๔

การจัดการเรื่องโลกธรรม ๘ ของพระเถระในประเทศกัมพูชา

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้ศึกษา การจัดการเรื่องโลกธรรม ๘ ของพระเถระในประเทศกัมพูชา เพื่อความชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยขอแนะนำเสนอพระเถระ ๕ ท่าน ได้แก่

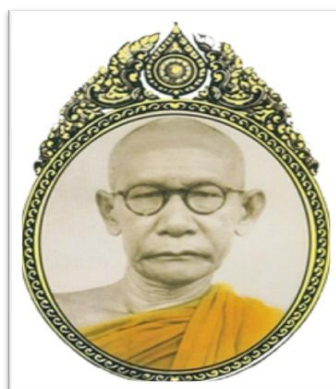
๑. สมเด็จพระมหาสุเมธาธิบดี สมเด็จพระสังฆราชเจ้าคณะสงฆ์มหานิกาย(ชวน ญาณ โชตญาโณ
๒. สมเด็จพระมหาโพชนนทะ (วาเยาว)
๓. สมเด็จพระธมฺมลิขิต (ลวี แอม)
๔. พระภิกษุธมบาล (เขียว ชุม)
๕. พระธมฺมวิปัสสนา (ลำ บุนเรื่อน เกตุธมฺโม)

เพื่อยึดเป็นหลักในการวิเคราะห์ตามประเด็นดังนี้ คือ ๔.๑ ประวัติของพระเถระในประเทศกัมพูชา ๔.๒ โลกธรรม ๘ กับพุทธศาสนาในกัมพูชา ๔.๓ ความหมายของโลกธรรม ๘ ในทัศนะของพระเถระในประเทศกัมพูชา ๔.๔ การจัดการโลกธรรม ๘ ในทัศนะของพระเถระในกัมพูชา โดยใช้หลักโลกธรรมได้ดังนี้

๔.๑ ประวัติของพระเถระในประเทศกัมพูชา

พระเถระชาวกัมพูชาที่มีชื่อเสียง เป็นที่เคารพ และเป็นที่ศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในประเทศกัมพูชา มีหลายรูปด้วยกัน เพื่อให้ทราบข้อมูลของพระเถระเหล่านั้นอย่างชัดเจน ผู้วิจัยจึงนำประวัติของพระเถระชาวกัมพูชาทั้ง ๕ รูป ที่ถูกกล่าวถึงในงานวิจัยเล่มนี้ มากนำเสนอไว้ ดังนี้

๔.๑.๑ ประวัติสมเด็จพระสังฆราช "ชวน ญาณ" มหาปราชญ์ แห่งกัมพูชา

หากกล่าวถึงพระภิกษุสงฆ์ของกัมพูชารูปหนึ่ง ซึ่งทรงภูมิปัญญาในศาสตร์หลายๆแขนง ทั้งด้านพระพุทธศาสนา ด้านการประพันธ์ ด้านภาษาศาสตร์ และอักษรศาสตร์ จนเป็นเลื่อมใสศรัทธา เคารพนับถือ จากชาวพุทธศาสนิกชนชาวกัมพูชา และพุทธศาสนิกชนในต่างประเทศ ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ด้วยผลงานเป็นที่ประจักษ์ จนได้รับสมณศักดิ์ลำดับชั้นต่างๆ พระเถรานุเถระรูปนั้น คือ สมเด็จพระสังฆราชชวน นาท หรือพระนามตามสมณศักดิ์ คือ “สมเด็จพระสังฆราช พระมหาสุเมธาธิบติ (๑)สังฆนายกแห่งคณะสงฆ์มหานิกาย (ชวน โชตญาโณ)”

สมเด็จพระสังฆราช พระมหาสุเมธาธิบติ (ชวน โชตญาโณ) ^๑ มีพระองค์มีพระนามเมื่อประสูติว่า “ชวน ณาต” ประสูติเมื่อ ๑๑ ค่ำ (๒) เดือนชลศุน ปวอก (๓) พ.ศ. ๒๔๒๗ หรือตามปฏิทินสากลในวันที่ วันที่ ๑๑ เดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๘๘๓ ณ หมู่บ้านกอมเรียง ตำบลระกาเกาะ อำเภอกงพิสัย จังหวัดกำแพงเพชร พระองค์ถือกำเนิดในตระกูลเกษตรกร พระมารดาของพระองค์มีชื่อว่า นางชวนยก พระบิดาของพระองค์มีชื่อว่า ชวน พหรม ครอบครัวยกของพระมารดา และบิดาของพระองค์มีบุตรชายเพียงสองคน คือ พระองค์เอง ซึ่งเป็นบุตรชายคนโต และ ท่านออกญาโสภณมนตรี ชวน นุต เป็นน้องชายของพระองค์

เมื่อพระองค์มีพระชันษาได้ ๑๒ ปี พระบิดาของพระองค์ได้นำพระองค์ ไปฝากฝังเรียนหนังสืออักษรเขมร อันเป็นอักษรประจำชาติ ในสำนักนักเรียนของท่านพระอาจารย์แก มม พระกรรมวาจาจารย์เบื่องขวา ณ วัดโพธิพุกษ เรียกกัณฑ์ไปว่า วัดโพธิ์ลอย ตำบลระลังแก อำเภอกอนดาลสตึง จังหวัดกอนดาล ต่อมาเมื่อมีพระชันษา ๑๔ ปี จึงได้บรรพชาเป็นสามเณร ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนพฤษภาคม ปีจอ พ .ศ. ๒๔๔๑ (ค.ศ.๑๘๙๗) อยู่ศึกษาในวัดโพธิพุกษ เป็นเวลา ๒ ปี จนสำเร็จการศึกษา จึงได้กราบลาพระครู จากสำนักเรียนวัดโพธิพุกษ ไปศึกษาพระปริยัติธรรม ณ วัดอุณณาโลม ที่กรุงพนมเปญ ในสำนักเรียน ท่านพระพุทธรู เทพ โส ในกุฎิปกครองชั้นต้น เมื่อปี พ .ศ.๒๔๔๓ ปี ค.ศ. ๑๘๙๙

ครั้นสมเด็จพระชันษาได้ ๒๑ ปี พระองค์ได้นิมนต์กลับมาขออุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์ ณ พระอุโบสถ วัดโพธิพุกษ ซึ่งเป็นวัดเดิมที่พระองค์เคยเรียนพระสูตร และจำพรรษา โดยมีพระเดชพระคุณ พระพุทโธมาจารย์ (มา เกตุ) สุวรรณปัญญา เป็นพระอุป ฌาย์ ในสมัยที่ท่านเป็นเจ้าอาวาส มีพระเดชพระคุณ แก มม มิสานาโ ค เป็นพระกรรมวาจาจารย์เบื่องขวา เอ็ม เคิม ดิกขปัญญา เป็นพระกรรมวาจาจารย์เบื่องซ้าย โดยได้ทำการอุปสมบท ในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือนเชษฐา ปีมะโรง พ .ศ. ๒๔๔๘ (ค.ศ.๑๙๐๔) พระองค์ได้รับฉายาเป็นภาษาบาลีว่า “โชตญาโณ” เมื่อทำการอุปสมบทเป็นพระภิกษุเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทรงนิมนต์กลับมาจำพรรษาที่วัดอุณณาโลม มาศึกษาค้นคว้าอีกครั้ง

^๑ สหุทธประสมภณ

(ฐธ ฌาต) , [ออนไลน์] ,แหล่งที่มา :

<http://blogazine.pub/blogs/jumreabsur/post/3817> (๒ กุมภาพันธ์ ๕๕).

โดยพระองค์ได้บำเพ็ญพระกรณียกิจทางพระพุทธศาสนาของกัมพูชาหลายๆด้าน ทั้งทางด้านการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมพุทธเจ้า การศึกษาพระปริยัติธรรม การศึกษาภาษาบาลี จนเป็นที่รับรู้กันในหมู่พุทธศาสนิกชนทั่วประเทศกัมพูชา อีกทั้งยังรวมไปถึงการบำเพ็ญพระกรณียกิจทางพระพุทธศาสนาในต่างประเทศทั้งใน วัด (๔) กัมพูเจียกรอม ทางภาคใต้ของเวียดนาม ประเทศลาว ประเทศพม่า และประเทศศรีลังกา จนได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดอุณาโลม กรุงพนมเปญ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ ปี (ค.ศ. ๑๙๔๕) ซึ่งเป็นวัดที่พระองค์ประทับ และได้รับพระราชทานพระสมณศักดิ์ตามลำดับชั้นเรื่อยมา จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๙๔ (ค.ศ. ๑๙๕๐) พระองค์ทรงได้พระราชกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม จากพระบาทสมเด็จพระบรมนาถ นโรดมสุรามฤตย์ ทรงพระราชทานพระเคน พระสมณศักดิ์ให้เป็น “สมเด็จพระมหาสุเมธาธิบดี สังกนายกแห่งคณะมหานิกาย ” อันเป็นตำแหน่งประมุขฝ่ายมหานิกาย

พระปรีชาสามารถ ผลงานพระนิพนธ์

นอกจากพระกรณียกิจเผยแผ่พระพุทธศาสนาแล้ว สมเด็จพระสังฆราชชน นาท ยังมีพระปรีชาสามารถด้านภาษาศาสตร์ และผลงานพระนิพนธ์ทางอักษรศาสตร์ ที่มีชื่อเสียงเป็นจำนวนมาก เฉพาะที่ยกมาเป็นตัวอย่างที่สำคัญ มีความน่าสนใจ และทรงคุณค่าต่อแผ่นดินกัมพูชา มีดังนี้

พระปรีชาสามารถด้านภาษาต่างประเทศ

นอกจากภาษาเขมรอันเป็นภาษาประจำชาติแล้ว พระองค์มีพระปรีชาสามารถ ในการฟัง สนทนา อ่าน เขียนภาษาต่างๆได้เข้าใจอย่างแตกฉาน ถึง ๗ ภาษา อันได้แก่ ภาษาลาว ภาษาไทย ภาษาเวียดนาม ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาบาลี และภาษาสันสกฤต จนได้รับการยอมรับให้เป็นพระอาจารย์สอนภาษาต่างๆ ในสถาบันการศึกษาของประเทศ รวมถึงการเดินทางไปเป็นพระอาจารย์สอนในต่างประเทศด้วย

งานแปล

พระองค์มีผลงานพระนิพนธ์ที่เป็นผลงานการแปลจากภาษาบาลี เป็นภาษาเขมร มากมาย ซึ่งเป็นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญๆ รวมไปถึงบทสวดมนต์ต่างๆสำหรับพระภิกษุสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนชาวกัมพูชา เช่น กัจจายะนูปถัมภก (ไวยากรณ์บาลี) ,สามเณรวินัย ,ปาติโมกข์สำวรสังเขป ,คหิปฏิบัติ ,กาปโลกธรรม ,ทัศนะ ,ประมวลภาษิตเขมร พจนานุกรมเขมร เพลงชาตินครราชพระไตรปิฎก เป็นต้น

๔.๑.๒ ประวัติสมเด็จพระมหาโฆษนันทะ พระมหาเถระแห่งกรุงกัมพูชาผู้นำเลื่อมใส

สมเด็จพระมหาโฆษนันทะ^๒ แห่งกรุงกัมพูชา นับว่าเป็นพระมหาเถระที่น่าเลื่อมใสท่าน มีศิลาจารวัตรอันงดงาม แต่ไม่เคร่งแบบแข็งทื่อ มีความอ่อนน้อมถ่อมตัวอย่างแท้จริง ท่านอยู่ในสมณเพศ ไม่เพียงเพื่อขัดเกลาจิตใจในส่วนตน หากท่านนำพหุชนให้ออกไปมีบทบาทในสังคมอย่างสันติวิธีที่ควรแก่การรับรู้เป็นที่ยิ่ง ท่าน เกิดที่เขมรเมื่อปี พ .ศ. ๒๔๗๒ และเพ็งมรณภาพไป ณ สหรัฐเมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๕๐ สิริรวมอายุได้ ๗๘ ปี นอกจากการศึกษาในกัมพูชาแล้ว ท่านยังมาฝึกวิปัสสนาธุระในเมืองไทย ท่านเคารพท่านอาจารย์พุทธทาสแห่งสวนโมกข์ และสมเด็จพระญาณสังวรแห่งวัดบวรนิเวศเป็นพิเศษ เวลามากรุงเทพฯ ท่านมักแวะพักวัดบวรฯ ด้วยความกรุณาของท่านเจ้าอาวาสทั้งๆ ที่ท่านเป็นพระมหานิกาย ท่าน ไปศึกษาต่อชั้นปริญญาเอกที่อินเดียและในช่วงนี้เองที่เขมรแดงยึดอำนาจในบ้าน เกิดเมืองนอนของท่าน ท่านจึงรอดตายไป เพราะเขมรแดงฆ่าพระเกือบหมดประเทศ รวมถึงผู้คนเป็นล้านๆ ซึ่งถูกทรมานอย่างแสนสาหัสอีกด้วย โดยที่ญาติพี่น้องของท่านก็เสียชีวิตหมด เมื่อ เวียดนามเอาชนะเขมรแดงได้ โดยขอให้รัฐบาลหุ่นของเขมรปกครองภายใต้การนำของ เฮง สัมริน และมีฮุนเซนเป็นแกนนำที่สำคัญนั้น ชาวเขมรได้อพยพหลบภัยเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในเมืองไทยเป็นจำนวนมาก ปีเตอร์ ปอนด์ บุตรของนางสแตตัน ซึ่งสามีเคยเป็นเอกอัครราชทูตอเมริกันในเมืองไทย หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้แนะนำให้ข้าพเจ้ารู้จักพระมหาโฆษนันทะ ซึ่งพูดไทยได้เป็นน้ำ และพูดภาษาอื่นๆ ได้อีกมิใช่น้อย พระคุณ ท่านชวนข้าพเจ้าไปเยี่ยมค่ายอพยพของเขมรทางรัฐประเทศ แล้วพาไปขอบารมีท่านเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศให้ไปโปรดชาว

^๒ อ้างแล้ว.

อพยพเหล่านี้ด้วย จนสามารถบวชเณรได้ในค่าย จนมีสำนักสงฆ์เกิดขึ้น นอกเหนืองานสังคม สงเคราะห์อื่นๆ ซึ่งปีเตอร์เป็นคนเชื่อมโยงให้นานาชาติและนักการเมืองอเมริกันมาให้การ อดหนุน เวลา นั้น เชมรแดงก็ยังไม่แพ้ไปเสียเลยทีเดียว ต้องใช้การเจรจากับเชมรหลายฝ่ายให้ยุติสงคราม ทั้งที่ ปารีสและยาคาร์ต้า เป็นเวลาหลาย ครั้ง พระมหาโฆษนันทะมักไปร่วมในฐานะพระ โดยไม่ได้เข้า ประชุม หากไปให้ศีลให้พรกับทุกฝ่าย และท่านมักให้ข้าพเจ้าไปขอน้ำมนต์ ๑๕๐ ปี จากพระอุโบสถ วัดบวรนิเวศ ไปประพรมให้ผู้นำเชมรเหล่านั้นด้วย รวมทั้งเชมรแดงซึ่งตั้งตัวต่อต้านพุทธศาสนา แต่ ยามค่ำก็มักลอบมาหาพระคุณท่ าน ขอให้สวดมนต์คุ้มครองพวกเขา โดยที่ พระสงฆ์ถูกกำจัดไปจน เกือบหมดจากกัมพูชา รัฐบาลเฮง สัมริน ต้องไปขอพระเถรจากเมืองญวนมาตั้งสมณวงศ์ขึ้นใหม่ ได้พระที่ถูกเชมรแดงจับสึกแล้วบวชใหม่ มาเป็นประมุขของคณะสงฆ์เชมร พระคุณท่านชื่อพระเทพ วงศ์ ซึ่งนิยมชมชอบรัฐบาลเวียดนามอย่างเห็นได้ชัด ในกฎีกานัดรูปคาร์ล มากซ์ และเลนินด้วย^๓

พระมหาโฆษนันทะมาขอให้ข้าพเจ้าจัดประชุมสงฆ์เชมรที่บวชใหม่ กับพระสงฆ์เก่าที่หนี มาเมืองไทย ให้สมานฉันท์กัน ข้าพเจ้าจัดถวายที่อาศรมวงศ์สนิท กว่าจะคืนดีกันได้ใช้เวลามีใช้น้อย เมื่อพระมหาโฆษนันทะเห็นว่า ำโอกาสพร้อมแล้ว ท่านชวนคนเชมร คนไทยและชาวต่างชาติ จัดธรรม ยাত্রา จาก อาศรมวงศ์สนิท ณ คลองรังสิตที่ ๑๕ จังหวัดนครนายก เดินด้วยเท้าไปจนพนมเปญ ก่อน ออกเดินทาง ท่านนำทำปทักษิณ สันฐาการในอาศรมนั้นสามรอบ อย่างสำนึกในบุญคุณสถานที่แห่ง นั้น ที่ได้เกื้อหนุนให้เกิดธรรมยাত্রาขึ้นครั้นเมื่อเข้าไปเชมรแล้ว ทางแถบไพริน พวกเชมรแดง ก็ แอบ โยนระเบิดใส่ สมาชิกตายไป ๑ คน พระคุณท่านเตือนใจทุกๆ คนว่า เขาโยนระเบิดใส่ศัตรู เราไม่ใช่ ศัตรูของเขา หากระเบิดมาถูกคนของเราเข้า ขอให้เราอโหสิให้เขาเถิด นับว่าได้ผลในทางอหิงสธรรม ยิ่งนัก เมื่อคนโยนระเบิดทราบข่าวเข้า เขาแอบมาขอโทษจากพระคุณท่านเอาเลย เมื่อ บ้านเมืองสงบ ลง สมเด็จพระสีหนุเสด็จมาเป็นพระมหากษัตริย์ โดยเวียดนามปลดฮุน เซนเสียแล้ว ด้วยการยกเลิก ตำแหน่งประธานาธิบดี หากขอให้ฮุนเซนเป็นนายกรัฐมนตรี สมเด็จพระสีหนุก็เลยโปรดให้ฮุน เซน เป็นสมเด็จ เฉกเช่นโปรดให้พระมหาโฆษนันทะเป็นสมเด็จ พร้อมๆ กับสมเด็จพระเทพวงศ์ ทั้งยังโปรด ให้ตั้งคณะธรรมยุติกายขึ้นใหม่ และเจ้าคณะนั้นก็เป็นสมเด็จอีกรูปหนึ่ง ข้าพเจ้าแสดงความยินดีกับ พระคุณท่านที่ได้รับสมณฐานันดร ท่านบอกว่า "โยม สมเด็จเมืองเชมรมีมาก อย่าไปสนใจอะไรเลย "

พระคุณท่านร่วมงานกับข้าพเจ้าทางด้านพุทธศาสนิกสัมพันธ์เพื่อสันคมนานาชาติเป็นอย่างมาก ท่าน มักมาร่วมประชุมกับเราแทบทุกครั้ง เมื่อแรกตั้งหน่วยงานนี้ ขอให้ท่านพุทธทาส (เถรวาท) ท่านนัช ฮัน (มหายาน) และท่านทะเลลามา (วัชรยาน) เป็นองค์อุปถัมภ์ ครั้นท่านพุทธทาสล่วงลับไป เราจึง

^๓ ปาจารย์สาร, ปีที่ ๓๑, ฉบับ ๕, เมษายน -พฤษภาคม ๒๕๕๐, หน้า ๒๒-๒๓.

ขอให้สมเด็จพระมหาโฆษนันทะมารับเป็นองค์อุปถัมภ์แทน นอกจากนี้ พระคุณ ท่านกับข้าพเจ้ายังมักไปประชุมในนานาประเทศ กับศาสนาต่างๆ ร่วมกันหลายแห่ง รวมทั้งศาสนสภาโลกที่ชิคาโก ในสหรัฐ และที่อาฟริกาใต้ อินเดีย ฯลฯ

เมื่อเราไปกรุงโรมด้วยกันนั้น พุทธศาสนิกอิตาลีมาฟังท่านเทศน์เป็นเรือนร้อย ทั้งๆ ที่เขารู้ข่าวการมาของท่านในระยะสั้นๆ และถวายของท่านกันมาก ท่านก็รับและอนุโมทนาทุกรายไป พอวันรุ่งขึ้น เราต้องขึ้นเรือบินไปอีกเมือง ของที่เขาถวายมาเต็ม ๒ ยาม ทั้งปากกา นาฬิกา ฯลฯ ท่านมอบให้คนที่มารับท่านไปส่งสนามบินว่าของเห ล่านี้มีประโยชน์ทั้งนั้น แต่พระไม่ต้องการใช้ของพวกนี้ ขอให้เขาเอาไปแจกคนที่เขาต้องการด้วยเถิด เวลาประชุมกันในต่างประเทศ เลยเวลาเพลไป ท่านก็ไม่เดือดร้อน เที่ยงแล้วก็ลงไปฉัน ครั้นข้าพเจ้าจะหาอาหารประเคน ท่านก็บอกว่า "ไม่เป็นไรโยม อุตตาหิ อุตตโน นาโถ ช่วยตัว เอง" ท่านก็หยิบฉันอย่างบุพเพदनนั้นเอง แต่ท่านไม่ฉันมื้อเย็นเป็นอันขาด คราวหนึ่งสาวไทยขอสัมภาษณ์ท่าน เมื่อท่านพักอยู่โรงแรม ท่านอนุญาตให้สัมภาษณ์ได้ หากคุณเธอบอกขอไปสัมภาษณ์ในห้องพักท่าน จะได้สงบเงียบ เหมาะกับการอัดเสียง ท่านบอกไม่ได้ ผู้หญิงจะอยู่กับพระสองต่อสองไม่ได้ เจ้าหล่อนบอกว่า "ก็หลวงพ่อแก่ยิ่งกว่าพ่อหนู จะเป็นอะไรไปคะ " ท่านบอกพระวินัยไม่มีข้อยกเว้นให้พระแก่อยู่นกับสตรีสองต่อสองได้คำสอนของท่านคือตัวอย่างอันเรียบง่ายของท่าน หนังสือของท่านมีตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษและไทยด้วยแล้ว คนไทยและฝรั่ง รวมทั้งคนเขม ร เคารพนับถือท่านมาก ขบวนการธรรมยาตราของท่านจัดขึ้นเรื่อยๆ จนภายหลังเจ้าหญิงไดอาน่าแห่งอังกฤษ อดทนุณ จนโครงการต่อต้านระเบิดที่ฝังดินไว้จากการสงครามได้รับรางวัลสันติภาพจากมูลนิธิโนเบล แม้พระคุณท่านก็มีผู้เสนอให้ได้รับรางวัลโนเบลถึง ๓ ครั้ง หากท่านได้รับรางวัล นิวาโนเพื่อสันติภาพจากญี่ปุ่น ซึ่งจะถือว่าเป็นรางวัลสันติภาพตามอย่างโนเบลของเอเชียก็ได้ ท่าน มอบเงินรางวัลทั้งหมดให้คณะกรรมการดูแล เพื่อประสานงานด้านสันติภาพต่อไป ท่านไม่สนใจเงิน อำนาจ หรือชื่อเสียง อากับกริยาอาการของท่านไม่มีความดัดจริตเจือปนอยู่ด้วยเลย ที่ านเคยมาหาข้าพเจ้าที่บ้าน ข้าพเจ้าออกไปรับท่านที่หน้าประตู แล้วถามท่านว่า "สมเด็จพระเจ้าจะไปค้างคืนที่ไหน " ท่านบอกว่า "ที่บ้านโยมนี่แหละ" ทำให้ข้าพเจ้ายินดีเป็นพิเศษ ที่ได้ต้อนรับสมณะผู้มีความเป็นเลิศ ท่าน เคยลี้ภัยไปสหรัฐ และภายหลังก็ไปจำพรรษาที่ชุมชนเขมรที่นั่น แม้ในช่วงหลังแห่งชีวิต ท่านจะเป็นอัลไซเมอร์ หลงลืมแม้จนหนทาง จึงไปไหนคนเดียวไม่ได้ ก่อนหน้านี้ ท่านเดินทางทั่วโลกองค์เดียว มีคนไปขอให้ท่านเอาศิษย์ไปด้วย ท่านบอกว่า "อาตมามีผู้ติดตามไปด้วยสอง คือ ๑ ปัญญา ๒ กรุณา เท่านั้นก็พอแล้ว" ตอนหลังท่านยุติการเดินทางลง และบางทีก็จำคนไม่ได้ หากเมื่อขึ้นธรรมมาสน์แล้ว ยังแสดงธรรมได้อย่างไม่หลงลืมอะไรเลย

พระเช่นนี้แล ควรแก่การกราบไหว้บูชา และควรนำวิถีชีวิตของพระคุณท่านมาเป็นแบบอย่างแก่การประพฤติปฏิบัติ ไม่แต่กับบรรพชิตเท่านั้น พวกเราที่เป็นคฤหัสถ์ ก็ควรเดินตามเยี่ยงท่าน โดยท่านจะเน้นเสมอว่า การเดินนั้น ให้เริ่มทีละก้าวอย่างมีสติ

ณ ปัจจุบัน สมเด็จพระมหาโฆษนันทะแห่งกัมพูชา ผู้ซึ่งอุทิศตนเพื่อฟื้นฟูสันติภาพทั้งในกัมพูชาและทั่วโลก ได้มรณภาพแล้ว เมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๕๐ ในวัย ๗๘ ปี

สมเด็จพระมหาโฆษนันทะแห่งกัมพูชา เกิดเมื่อปี ๒๔๗๒ ในช่วงที่เขมรแดงครองอำนาจและทำลายพุทธศาสนาในกัมพูชา ท่านต้องลี้ภัยไปสหรัฐอเมริกากระหว่างปี ๒๕๑๘-๒๕๒๒ และเมื่อกลับประเทศบ้านเกิด ท่านก็เริ่มต้นฟื้นฟู สันติภาพและพุทธศาสนา ท่านได้รับเลือกเป็นสังฆราชแห่งประเทศกัมพูชา ในปี ๒๕๓๑ และ ๔ ปีต่อมาท่าน เริ่มการเดินทางไกลเพื่อสันติภาพในกัมพูชา จนกลายเป็นขบวนการธรรมยาตรา ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจให้กับหนุ่มสาวชาวกัมพูชาและทั่วโลก ในการอุทิศตนเพื่อฟื้นฟูศาสนาธรรมและสันติภาพ ทำให้ท่านได้รับการเสนอชื่อเพื่อรับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพถึง ๓ ครั้ง ท่านให้ความเมตตาต่อองค์กรต่าง ๆ ในมูลนิธิเสรีโยโกเศส- นาคะประทีป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เครือข่ายพุทธศาสนิกสัมพันธ์เพื่อสังคม (International Network of Engaged Buddhists) ซึ่งท่านรับเป็นผู้อุปถัมภ์

บรรพชาและอุปสมบท

ปี ๑๙๔๓ ได้เข้าบรรพชาและอุปสมบทเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนา เมื่อปี ๑๙๕๐ ได้อุปสมบทภิกขุ อยู่วัดอุณาโลม กรุงพนมเปญ มีสมเด็จพระสังฆราช ขวน ฌาต เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้รับฉายาว่า โฆสนนทะ

การศึกษาพระองค์ท่าน

ปี ๑๙๕๓ ได้เดินทางไปศึกษาอยู่สาภววิทยาลัยนาลันทา ในรัฐปีหารประเทศอินเดีย เมื่อปี ๑๙๕๗ ได้เข้าศึกษาที่คณะพระพุทธศาสนา และการสร้างสันติภาพ กับอหิงสา กับพระสงฆ์ชนชาติญี่ปุ่นชื่อ นิชิดาสึฟูจิ (Nichidatsu Fuji) เป็นผู้ตั้งพระพุทธานุสา (Nipponzon Myohoji Buddhist order) ในรัฐปีหาร ประเทศอินเดีย

สมณศักดิ์

ได้รับปริญญาเอก ฝ่ายทัศนวิชาพระพุทธศาสนาจากสาภววิทยาลัยนาลันทา ปี ๑๙๘๐ ได้รับให้เป็นตัวแทนให้กัมพูชา ในตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมในองค์การสหประชาชาติ ศาสนาเพื่อสันติภาพ แล้วได้เริ่มคิดเป็นสากล ทั่วโลกเพื่อบงทรวงข้อสันติภาพสำหรับประเทศกัมพูชา และประเทศทั่วโลก

เมื่อปี ๑๙๘๙ ได้รับปริญญาเอกสมณศักดิ์ ฝ่ายด้านความสัมพันธ์มนุษยธรรม จากสาภววิทยาลัยบรูวเดน ที่กรุงวูเดน สหรัฐอเมริกา

เมื่อปี ๑๙๙๑ ได้รับตำแหน่งเป็นสมเด็จพระที่แต่งตั้งขึ้นโดยสมเด็จพระนโรดมสีหนุ อยู่ที่กรุงพนมเปญ และได้รับงานเป็นสมเด็จพระสังฆสันติภาพในประเทศกัมพูชา

เมื่อปี ๑๙๙๒ ได้รับรางวัลฝ่ายสิทธิมนุษยชน จากมูลนิธิ Rafto อยู่ในที่กรุง Bergen ประเทศนอร์เวย์

เมื่อปี ๑๙๙๕ สมเด็จพระได้เลือกตั้งเป็นครั้งที่ ๑ ให้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ และครั้งที่ ๒ สำหรับปี ๑๙๙๕ เสนอโดยสมาชิกสภาสหรัฐอเมริกาให้พระองค์ท่านเหมือนเดิม

เมื่อปี ๑๙๙๖ สมเด็จพระได้ถูกเขาเลือกตั้งเป็นครั้งที่ ๓ ให้เป็นคนรับรางวัล โนเบล โดยคณะกรรมการความสัมพันธ์มิตรสหรัฐอเมริกา อยู่ในกลุ่มผู้รับรางวัลโนเบลนั้น

เมื่อปี ๑๙๙๗ สมเด็จพระได้ถูกเขาเลือกตั้งเป็นครั้งที่ ๔ โดยอดีตช่วยชนะรางวัลโนเบลสันติภาพ^๔

๔.๑.๓ ประวัติสมเด็จพระธรรมมลิขิต (สิ่ว แอม)

กุมาร แอม ประสูติ เมื่อวันที่ ๒ /๕ ปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๒๒ ในกรุงพนมเปญ บิดานามชื่อ เมียน (อุฎการตนะนายกจางไวพระขลียง เป็นผู้ว่า) มารดานามชื่อ ปราก ตอนนั้นท่านผู้ว่าเมียน กลับจากการทำงานที่จังหวัดตะบองขมุม เปลี่ยนไปเป็นผู้ว่าจังหวัดลงแวก แล้วได้บำบวชกุมาร แอม ตอนนั้นมีอายุ ๑๕ ปี บวชเป็นสามเณร มีสมเด็จพระ มหาสังฆราช เถียง เป็นพระอุปัชฌาย์ อยู่ในวัด อุณาโลม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ สามเณรแอม ได้ฝึกหัดท่องมนต์พร้อมทั้งเรียนแปลคัมภีร์บาลี อยู่ในสำนักพระเดชพระคุณพระนามวิมลธรรม โถง บาน ๓ คัมภีร์ ต่อมาได้จัดแปลคัมภีร์บาลี อยู่ในสำนัก

^๔ สหุทธชยาภยาสาธนาฐา ย่าง, **สฤทธิภาต**การผูกเขบส่หฐการสฤทธิเสนาปะ:กุฎเบ็กจีชยเมถนกุฎเบ็ก
กัฎเบ็ก๒๐๑๑จัฎ๑๗๕

(สมเด็จพระมหาโฆษนันทะ (วายาว), สันติภาพ, (การแพร่ขององค์การสันติเสนา : พิมพ์ครั้งที่ ๑, โรงพิมพ์กรุงพนมเปญ, ๒๐๑๐) หน้า ๑๗๔.

ครูอาจารย์ ชู้ง ท่านอาจารย์ รอด ท่านอุ กญา สุมรรเมธา อิงและท่านอุกญา สดธรรมบริเจีย ร่วม
ทั้งหมด ๙ คัมภีร์ สามเณร แอม บวชได้ ๖ พรรษา ถึงอายุครบ ๒๑ ปี ได้ขออุปสมาย์อุปสัมปทาภิกขุ
เมื่อ พ.ศ.๒๔๔๓ มีสมเด็จพระมหาสังฆราช เียง เป็นอุปสมาย์ พระพุทธรงค์ จันทร และพระมงคลเถ
เพียร จุยกเป็นอุปสัมปทา อยู่วัดอุณาโลม กรุงพนมเปญ มีท่าทผู้ว่ามทานนตรี บุก ดุจ เป็นผู้อุปถัมภ์

สมเด็จพระมหาสังฆราช ได้ตั้งภิกขุ แอม ฟังแต่บวชใหม่ ๆ ให้ทำเป็นอาจารย์สอนสูตร
ธรรมภาณวาระบาลี ให้ใช้ลัมยาว สั้น ตามธิชะ รสชะ ให้ถูกต้องตามวิธีภาษาบาลี เช่นตัวอย่างภาษา
บาลีที่ใช้อยู่ในภาษาบาลีชั้นสูงทุกๆวันนี้ ภิกขุ แอม ได้พยายามฝึกสูตรธรรมอยู่ในวัดอุณาโลมด้วย อยู่
ในวัดกำปงชะนังเป็นตน ใช้ระยะเวลา ๒ ปี ถึง พ.ศ. ๒๔๔๕ สมเด็จพระมหาสังฆราช จัดท่านอาจารย์
แอมให้ไปเป็นพระเจ้าอธิการวัดศรีโธ อำเภอสรียศรีโธ จังหวัดไพรแวง ทุกวันนี้เข้าอยู่ในขสาจากันดาล
ท่านพระเจ้าอธิการ แอม ได้จัดแจงวัดศรีโธ เป็นวัดที่เก่าแก่มีที่เสนาเสนาเสียหาย แล้วได้ซ่อมแซมทำ
การก่อสร้างพระวิหารให้เจริญรุ่งเรือง มีกุฏิ ศาลาต่างๆ และได้เปิดสอนคัมภีร์บาลีพระภิกษุสามเณรที่
อยู่ในวัดใช้ระยะเวลาเรียน ๙ ปี แล้วมีชื่อเสียงดังในการแสดงธรรมเทศนาและ การเรียนการสอนพร้อม
ทั้งมีการก่อสร้างวัดอาราม เมื่อ พ . ศ. ๒๔๕๔ พระกรุณาพระบาทสมเด็จพระสืสุวัถ์ มุนีวงศ์ตอนสมัย
เป็นพระเจ้าอธิการที่ได้สร้างพระราชสำนักใกล้วัดลังกา พระองค์ทรงเห็นวัดลังกาอยู่ที่ตำนน้ำท่วมเหลือ
แต่กำแพงพระวิหารแล้วมีแต่โรงหูกาบังพระพุทธรูปหนึ่ง พระองค์ พระองค์ก็ทรงมีความวิตกส่ง
สารพระพุทธรูปเหมือนอยู่โดดเดียวในกลางน้ำที่สงัดเงียบไม่ค่อยมีพุทธบริษัทเข้าไป เมื่อพระกรุณา
พระบาทสมเด็จพระสืสุวัถ์ ทรงเห็นเห็นเช่นนี้แล้วได้เข้าไปเฝ้าสมเด็จพระมหาสังฆราช ทูลเสนอ
ขอให้สมเด็จพระนิมนต์ท่านอาจารย์เจ้าอธิการ แอม จากวัดศรีโธมาอยู่วัดลังกาขึ้น เพื่อช่วย สร้างวัดนี้
เพราะท่านอาจารย์เจ้าอธิการ ขาด สุดไปแล้ว สมเด็จพระมหาสังฆราชทรงจัดให้พระมหาวิมลธรรม
โอง ให้จัดเปลี่ยนเจ้าอธิการ แล้วท่านพระมหาวิมลธรรมได้จัดให้ท่านอาจารย์ แอม ให้ไปเป็นเจ้า
อาวาสวัดลังกา เมื่อ พ .ศ. ๒๔๕๔ ท่านพระอาจารย์ แอม เป็นเจ้าอาวาสวัดลังกา ก็ได้จักสร้างกุฏิ
ศาลาต่างๆ ต่อมาเมื่อ พ. ศ. ๒๔๕๖ ท่านอาจารย์ แอม ได้รับตำแหน่งสมณศักดิ์ เป็นพระครูวิมลปัญญา
จนถึง พ. ศ. ๒๔๕๗ ได้ขึ้นสมณเป็นพระญาณปวรวิชา (ราชาคณะ จตวา) ถึง พ. ศ. ๒๔๕๘ มีพระ
ราชประกาศ และอาเรเตเรสิดง์สบูเปรียเอ ตั้งเป็นศาสตราจารย์บาลีชั้นสูง โดยกราบบลือกเอาผู้
ที่ติดระดับ ๑ คือเป็นการสอบบลือกศาสตราจารย์บาลีชั้นสูงเป็นครั้งแรก ตั้งแต่มีศาลาบาลีเกิดขึ้นมี
พระศัพพะมหาวิมล โอง เป็น นายก มีพระญาณปวรวิชา แอม พระสงฆ์คัตตา ชวน ณาต พระครู
สงฆ์วิชา หวด ตาต เป็นตน ต่อมาสมัยนั้นมื่ออิทธิณอย่างใหญ่ ข้างด้านพระพุทธรศาสนา เหมือนเป็น
สงคราม ๑ ที่เกิดขึ้นในประเทศกัมพูชา เพราะเหตุการณ์นี้แล้วถึงพระเดชพระคุณพระญาณปวรวิชา
ลวี แอม ก่อสร้างธรรมอาวูธ คือ หนังสือธรรมวินัยต่างๆ พิมพ์แจกเป็นธรรมทาน เพื่อเป็นเครื่องทำให้

แสงสว่างสติปัญญาในพุทธศาสนิกชน แล้วท่านได้จัดแปลพระไตรปิฎก เป็นภาษาบาลีให้เป็นภาษากัมพูชา เพื่อให้ชาวบ้านทั้งหลายดูเข้าใจ จนถึง พ .ศ. ๒๔๗๒ พระญาณปวรวิชา ลวี แอม ได้ขึ้นตำแหน่งศาลาบาลีชั้นสูง ถึง พ .ศ. ๒๔๗๕ ได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระสิริสมมตวิงศ์ ลวี แอม ได้ถวายทูลเกล้าฯ เรื่องการพิมพ์พระไตรปิฎก เมื่อเช่นนั้นแล้วพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระสวดีสุวดี มุนีวงศ์ พระองค์โปรดพระราชทานให้อนุญาตมีการจัดกระพุทธศาสนาบัณฑิตขึ้นมา เพื่อสนทนาพระไตรปิฎกให้มีพระไตรปิฎกตามลำดับจนถึงปัจจุบัน^๕

๔.๑.๔ ประวัติพระภิกษุชุมบาล (เขียว ชุม)

พระภิกษุชุมบาลเขียวชุม ท่านพระสูตรตรงกับวันจันทร์ แรม ๘ ค่ำ เดือนมิถุนาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ อยู่หมู่บ้านหนองตาเสก ตำบลแพรงอำเภอลำปาง อำเภอสระงาม จังหวัดกนดาล บิดาชื่อ แงต เขียว มารดาชื่อ แก้ว จิน เป็นครอบครัวทำเกษตร และประมง เมื่อถึงอายุ ๑๒ ปี ต้องเข้าเรียนอักษร อยู่ที่วัดเศรษฐี ตำบลบานกาม อำเภไพละราษฎร์ จังหวัดตากแก้ว เมื่อเรียนได้พอเขียนได้อ่านได้ก็กลับมาอยู่กับพ่อแม่คั้น เมื่ออายุ ๑๕ ปีโดยฐานะทางครอบครัวทำให้เยาว์ชนชุมกลายเป็นผู้ที่เชี่ยวชาญความสามารถทางด้านขี่ม้าแข่งขัน เป็นผู้ที่เชี่ยวชาญทางด้านน้ำและทางบกและมีความสามารถทำเรือประมงประเภทต่าง ๆ เมื่อถึง พ .ศ. ๒๔๖๗ ค.ศ. ๑๙๒๔ ได้เข้าบวชเป็นสามเณรเมื่ออายุ ๑๗ ปี ในสำนักพระเจ้าอริการ ทน พัน วัดเศรษฐี ตำบลบานกาม อำเภไพละราษฎร์ จังหวัดตากแก้ว เมื่อบวชเป็นสามเณรแล้วได้ประพฤติปฏิบัติธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าเป็นตนไป สามเณรเขียว ชุม ได้ไปเป็นครู

^๕ ปรุทธิสสุตเถระธมฺมณิธิสฺสฎฐิ ฌมฺ, [ออนไลน์] แหล่งที่มา [http:// km.wikipedia.org](http://km.wikipedia.org) (๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗).

(สมเด็จพระธมฺมลิขิต (ลวี แอม), [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http:// km.wikipedia.org> (๒ กุมภาพันธ์ ๕๗).

สอนอักษรต่างๆถึงกุลบุตรเขมรประมาณ ๘๐ คน อยู่ในวัดเศรฐฐี สามเณร เขียว ชุม ได้เป็นประธาน
ธรรมสภาในการสนทนาธรรมและเป็นที่ปรึกษาในคณะสายธรรมทูต อยู่วัดอนลงตาเสกเป็นบ้านเกิด
ของท่าน

พระภิกษุหม่อมบาล เขียว ชุม เฉพาะชาตินอกจากเอกราชต้องพยายามทำงาน ทุกอย่าง
เพื่อให้ได้เป็นชาติทั้งนโยบายทั้งเศรษฐกิจ ทั้งสังคม และทางวัฒนธรรม เฉพาะพุทธศาสนานอกจาก
การศึกษา การปฏิบัติและการเผยแผ่ต้องให้ได้สะอาดให้บริสุทธิ์ พระภิกษุหม่อมบาล เขียว ชุม ขอบว่า
พระราชบัลลังก์ เป็นของพระองค์หนึ่ง คือพระองค์ของชาติ เป็นพระในชาติต้องทำสภาระบุหาทุกคน
ไม่ใช่เป็นพระสำหรับคนใดคนหนึ่งหนึ่ง นี่เป็นประโยชน์ที่มีในประวัติของท่านพระภิกษุหม่อมบาล เขียว
ชุม ที่เขียนโดยพระองค์เอง แล้วอยู่ในประวัติของสมณปัญญาญาณวันรูปนี้ไม่เคยสมบูรณ์โดยลาภสภาระ
และ สมณศักดิ์เลย ต่างกันจากสมณปัญญาญาณเขมรหนึ่งจำนวน พระภิกษุหม่อมบาล เขียว ชุม ได้บูชา
ชีวิตของท่าน เพื่อทำกิจการทุกอย่างเสมอกันระหว่าง ศาสนกิจ และ สังคมกิจ เพราะเหตุนี้แล้วจึงสะ
กรรมภาพของท่านบ้างที่ถูกเขาได้เห็นว่าเป็นสละกรรมภาพนโยบาย แล้วบางคนเรียกท่านว่า เป็นภิกษุ
ศาสนานโยบาย พระภิกษุหม่อมบาล เขียว ชุม มีจุด มคิดว่า ทำงานเพื่อชาติรักชาติ พระภิกษุหม่อมบาล
เขียว ชุม ได้ศึกษาธรรมวินัยจบชั้นนักธรรม ตรี โท เอก และพุทธิกประถมศึกษา บวกรวมทั้งวิชา
ประกอบทั่วไปในพระพุทธศาสนาจบครบทุกอย่าง แต่ในสมัยนั้นไม่มีการสอบ เข้าศึกษาพุทธิก
มัธยมศึกษาได้ ๓ ปีก็ได้บังคับใจตัวเองพักก่อนโดยสาเหตุปัญหาสุขภาพ เหตุเช่นนี้แล้ว ภิกษุหม่อมบาล
ไม่มีวุฒิ ตลอดจนสุขภาพได้ดีขึ้นก็สำเร็จตัดสินใจไปเป็นครูสอนภาษาบาลีอยู่วัดแพรกไซร เขตไพธวง
๓ ปี วัดโคกเทรีย เขตกำแพงจาม ๓ ปี วัดเตี้ยเอ็ด เขตกันดาล ๔ปี และกลับมาสอนภาษาเขมร และ
ภาษาต่างประเทศ อยู่วัดลังกา กรุงเทพมหานครจำนวน ๑ ปี (พ.ศ. ๒๔๗๗-๒๔๘๘, เริ่มจาก ค.ศ. ๑๙๔๒
อยู่ในช่วงที่ภาพที่ไม่ปรากฏประชาในอำนาจอาณาจักรปกครองของฝรั่งเศสและกองทัพของญี่ปุ่นอยู่ใน
ประเทศกัมพูชา

พระภิกษุหม่อมบาล เขียว ชุม รวมกับผู้ที่เสนาหาชาติ และได้แสดงความเป็นห่วงวัฒนธรรม
ของชาติ อีกจำนวนหนึ่ง คือท่านอาจารย์ แหม เจียว เป็นต้นได้ปรารภความคิดเริ่มต้นพากันจัดเขียน
แต่งหนังสือ ภาษาชาติมีหนังสือยาวารณเป็นต้น เป้าหมายของท่าน คือว่า รักษาป่าได้ ไม่ต้องกลัวว่าไม่
มีฟันเผา

เมื่อกองทัพสมเพื่อนมิตรเข้ามาทำการล้มอำนาจของญี่ปุ่น (ค.ศ ๑๙๔๕) นั้นพวกเขาก็ได้
จับชาวกัมพูชาเป็นจำนวนมากอยู่ในนั้นมีพวกกลุ่มของท่านที่เคยคิดเป็นห่วงวัฒนธรรมของชาติด้วย
เมื่อพระภิกษุหม่อมบาล เขียว ชุม รู้เช่นนั้นแล้วก็ได้หนีไปอยู่จังหวัดประตาบอง และได้เข้าไปประเทศ
สยามซึ่งกัมพูชาเรียกว่าเสียม ปัจจุบันคือไทย ซึ่งแม้แต่ท่านได้ไปอยู่ที่อื่นที่ านก็ยังคิดชาติ เมล็ดแสดง
ใจไม่ว่าไปอยู่ที่ไหนมันก็มีรสชาติขม และอ้อยไม่ว่าเอามันไปปลูกที่ไหนมันก็มีรสชาติหวาน เหมือนเดิม
พระภิกษุหม่อมบาล เขียว ชุม ไปอยู่นอกประเทศจริง แต่ความคิดของท่านเสนหาวัฒนธรรมไม่มีวันสูญ

หาย แล้วท่านก็ได้เขียนต่อหนังสือเป็นภาษาชาติและได้รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องอักษรศาสตร์ชาติที่มีอยู่ในประเทศสยามทั้งหมด นอกจากนั้น พระภิกษุหม่อมบาล เขียว ชุม ได้ตั้งเตือนระลึกสติทุกๆ ครั้ง ผู้ที่เป็นนโยบายนานา และ เขมรอิสระให้คิดแต่เรื่องวัฒนธรรมที่แท้จริงของตน และ พระราชบัลลังก์ที่บริสุทธิ์ เมื่อ ค . ศ. ๑๙๔๙ พระภิกษุหม่อมบาล เขียว ชุม ได้กลับมาประเทศจีน กับเอกสารอักษรศาสตร์ต่างๆที่ท่านได้ค้นคว้ารวบรวม และหนังสือที่ท่านได้เขียนไว้ตอนที่อยู่ประเทศสยาม ต่อมาท่าน อา ศรีใจ เป็นลูกศิษย์ของพระภิกษุหม่อมบาล เขียว ชุม กำหนดศึกษากับท่านยังไม่จบได้ออกไปอยู่ประเทศสยาม เพื่อเข้าร่วมนโยบายกับเขมรอิสระ แล้วได้ขอร้องให้นิมนต์ท่านไปอยู่ที่สยามอีกครั้ง เพื่อได้เป็นครู ข้างอักษรและภาษาเขมรของเขา เมื่อ ค . ศ. ๑๙๕๔ พระภิกษุหม่อมบาล เขียว ชุม ได้กลับมาบ้านเกิดแล้ว ท่านก็ได้รับการโจทยว่า ท่านเป็นสงฆ์นโยบาย หลังจากการพิจารณาเสร็จแล้ว ท่านก็ได้ผ่านพ้นจากการโจทยประกัน โดยมีการช่วยจากสำนักพระธมฺมลิขิต ลวี แอม ที่เป็นพระอุปัชฌาย์ของท่าน แล้วท่านก็ได้อยู่วัดลังกา ที่กรุงพนมเปญ อยู่ในประวัติส่วนตัวของท่านเองพระภิกษุหม่อมบาล เขียว ชุม ได้เขียนว่า ท่านไม่เก่งทางด้านเทศนา และอยู่ในประวัติส่วนตัวของท่าน พระภิกษุหม่อมบาล เขียว ชุม

ผลงานหนังสือ

๑. ถัขวิชาราชการ ๒. ปัญหาชีวิต ๓. ส่วกรรม ๔. ไตรลักษณ์ ๕. กัมพูชาไวยากรณ์ ๖. ปัญหาอนาคต ๗. ปัญหาการ สวรรค์ ๘. ศีลธรรมสากล ๙. ชีวิตครบลักษณ์ ๑๐. พิกพโลกภษิตหรือภษิตสกล ๑๑. ทานทัศน์ ๑๒. นิพพานทัศน์ ๑๓. ไวยากรณ์ญอง ๑๔. ไตรจริยา ๑๕. ชีวิตทัศน์ ๑๖. วิญญานทัศน์ ๑๗. คู่มืออธิติบาท ๑๘. พุทธวิทยาเรื่องบุญบาป ๒๐. ชีวิตสันติภาพ ๒๑. ชีวิตสร้างตัวเอง ๒๒. จิตวิทยาสังคม ๒๓. ชีวิตชนะโลก ๒๔. สากลจินดา^๖

^๖ [ปฏิญะภิกษุหม่อมบาล(เขียว-ชุม)]. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http:// km.wikipedia.org](http://km.wikipedia.org) (๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙).

(พระภิกษุหม่อมบาล(เขียว-ชุม)), [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://km.wikipedia.org> (๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙).

๕.๑.๕ ประวัติพระวิปัสสนา ลำ บุนเรือน เกตุธมโม

พระวิปัสสนา ลำ บุนเรือน เกตุธมโม ท่านพระสูตรตรงกับวันจันทร์ ขึ้น ๓ แรม เดือน ๓ ปีวศ. พ.ศ. ๒๔๙๙ ตรงกับวันที่ ๑๘ เดือนมีนาคม ปี ๑๙๕๗ เวลาเที่ยงคืน อยู่บ้านระกาโกง ตำบลระกาโกง อำเภอมุขกำแพง จังวัดกนดาน บ้านท่าเกษตร บิดาชื่อ ปุย ส้ม ตาย เมื่อ พ . ศ. ๑๙๙๓ ได้รักษาศีลอธิเรศ (ศีล ๑๐) ตลอดจนเสียชีวิต มารดาชื่อ แก้ว ชุ่ม อายุ ๗๙ ปี รักษาศีล ๑๐ ยังมีชีวิตอยู่ปัจจุบันปฏิบัติธรรมวิปัสสนาธุระ อยู่ที่วัดระกาโกง อำเภอมุขกำแพง จังวัดกนดาน พ ระองค์มีพี่น้อง ๔ คนด้วยกัน ๑ ลำ คง ๒ ลำ ต่าย ๓ ลำ บุนเรือน ๔ ลำ เจก ตอนสมัยเป็นเด็ก โดยมีลักษณะสมบัติเป็นธรรมชาติคู่กับการอบรมจากบิดามารดาด้วยนั้น เด็ก ลำ บุนเรือน คือเป็นเด็กที่มีอั ดตะจิริดีสุภาพเรียบร้อย เคารพพ่อแม่และรู้จักเคารพคนแก่คนเฒ่าจนเป็นที่รักที่นับถือของหมู่บ้าน เป็นคนที่ชอบช่วยเหลือผู้อื่น ต่อมาพ่อแม่ให้เข้าเรียนที่โรงเรียนประถมศึกษา วัดตั้งโคก อำเภองิ้วไพร จังวัดกำแพงจาม เป็นบ้านเกิดของพ่อ เมื่อถึงอายุ ๘ ขวบเด็กชาย ลำ บุนเรือน ก็ได้กลับมาศึกษาอยู่ที่โรงเรียนประถมศึกษา ที่ระกาโกงกราว อำเภอมุขกำแพง จังวัดกนดาน ข้างบ้านเกิดของแม่ตลอดจนถึง ม ๑ อายุ ๑๐ ปี เมื่อกลับจากโรงเรียนแล้วเด็ก ชาย ลำ บุนเรือน ได้ไปช่วยพี่สาวขายขนมเพื่อเอาเงินมาดำรงชีวิตในครอบครัว เด็กชาย ลำ บุนเรือนทำงานได้ทุกอย่าง เมื่ออายุ ๑๓ ปีได้สอบติดเข้าเรียนอนุวิทยาลัย เสริมงคล ตำบลระกาโกง ๒ อำเภอมุขกำแพง จังวัดกนดาน จนถึงอายุ ๑๖ ปี ลำ บุนเรือน จะต้องออกจากพ่อแม่มาอยู่กับพี่สาวที่ทูล โคก กรุงพนมเปญ แล้วได้ต่อการศึกษาอยู่วิทยาลัย เปาวอุม จนถึงชั้นที่ ๓ แล้วต่อมามีเหตุการณ์ ๑๗ เมษายน ค.ศ ๑๙๗๕ อายุ ๑๙ปี ซึ่งอยู่ในระบบ ๓ ปี ๕ เดือน ๒๐ วัน อยู่ในช่วงการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวเขมร ลำ บุนเรือน หลบหนีออกไปจากกรุงพนมเปญเหมือนชาวเขมรต่างๆ อยู่ในระบุนั้น

ลำ บุนเรือน ถูกเขานำไปใส่ในคุก แล้วจะนำเอาไปฆ่าทิ้ง แต่บังเอิญมีเหตุการณ์มีคนช่วยเหลือและเป็นบุญวาสนาที่ช่วยนั้น ก็รอดจากความตายเป็นครั้งที่ ๑ หลังจากนั้น ลำ บุนเรือน ถูกเขาจัดให้

ไปอยู่ตามกลุ่มที่เขาจัดให้อยู่และย้ายไปเรื่อยๆ ครั้งนั้น ก็ล้มป่วยอย่างหนักตลอด จนหมอนำเอาไปทิ้งอยู่ในห้องเก็บศพ แต่โชคดี ยังไม่ถึงขนาด ก็ได้ฟื้นตัวขึ้นมาก็รอดจากความตายเป็นครั้งที่ ๒ ต่อมา ลำบุนเรือน ไม่ได้อยู่กับครอบครัวเลย ต้องหนีไปอยู่ที่ต่างๆ ไม่ได้พบพ่อแม่ญาติพี่น้องเลยตลอดถึงปี ค.ศ. ๑๙๗๙ วันที่ได้ส่งบลง เมื่อวันที่ ๗ เดือน มกราคม ลำบุนเรือน ก็ได้กลับมาอยู่บ้านเกิดแล้วได้อยู่กับครอบครัวพี่น้อง เมื่อได้อยู่กับครอบครัวแล้วก็ได้ตั้งปณิธานว่า รักพระพุทธศาสนาแล้วตั้งใจว่าจะบวชเพื่อรับใช้พระพุทธศาสนาตลอดชีวิตโดยไม่คิดว่าจะสร้างครอบครัวเลย จึงปี ค.ศ. ๑๙๘๐ ลำบุนเรือนมีอายุ ๒๔ ปีได้เข้าบวชเป็นสามเณร อยู่พุทธสีมาวัดแก้วมณีโชติ ตำบลรกาโกง อำเภอมุกดาหาร จังหวัดกันทรวิชัย ในสำนักพระอุปัชฌาย์ พระนาม เคี่ยม เปญ ต่อมาโดยมีการอุปถัมภ์จากพุทธบริษัท มีคุณโยม มี ยุง สามเณร ลำบุนเรือน มีความเพียรได้ท่องมนต์พิธีต่างๆ โดยใช้ระยะเวลา ๗๐ วันเท่านั้นพระองค์ท่านก็จบมนต์สูตรครบบริบูรณ์ทุกอย่าง นอกจากนั้นแล้วท่านได้เรียนพระปริยัติบาลีและทั้งแปลเป็นภาษากัมพูชาด้วย เมื่อถึงปี ค.ศ. ๑๙๘๑ บวชสามเณรได้ ๑ พระพรรษาแล้วขอบวชเป็นอุปสัมปทาภิกษุ อยู่ในวัดโฆสินาราม ตำบลสะเตา อำเภอกองเมือะ จังหวัดกำแพงเพชร ในสำนักพระอุปัชฌาย์ พระนาม คง แณม และพระอุปสัมปทาจารย์พระนาม ชวน ลำอ้อน แล้วพระอุปัชฌาย์ตั้งฉายาว่า เกตุธมโม ต่อมาพระ ลำบุนเรือนได้บำเพ็ญการศึกษาเพื่อบรรลุขั้นเอก ท่านก็สามารถแสดงธรรมเทศนาได้จนเป็นที่คนรู้จักท่านมากพุทธบริษัทก็เคารพนับถือมากยิ่งขึ้น

ต่อมาในสมัยนั้นท่านอาจารย์ อุ่ม สารุน ได้พิจารณาให้พระองค์ท่านนิมนต์เรียนพระกรรมฐานกับท่านครู รส ชุน ถ้าท่านได้เรียนกรรมฐานท่านจะหายจากอาพาธเจ็บป่วยต่างๆที่มีอยู่ในตัว เมื่อพระลำบุนเรือนได้ยินว่าอย่างนั้นแล้วก็ตัดสินใจจะเรียนกรรมฐาน เมื่อท่านได้นั่งกรรมฐาน แค่นั้นแรกกรรมฐานก็เกิดขึ้นจริงๆ ปรากฏในตัวท่านเอง

นอกจากนั้นแล้วอาการที่เจ็บป่วยอาพาธต่างๆ ก็เริ่มหายเบาลงไปเรื่อยๆ กายก็สงบใจก็สงบ ต่อมาอีกท่านก็ได้เรียน สมถวิปัสสนากรรมฐานกับท่าน ครู รส ชุน ตลอดจนจบกรรมฐานทั้ง ๔๐ พรรณานสมาบัติโดยบริบูรณ์ แล้วมีพุทธบริษัท มี อุ่ม สารุนเป็นต้น นิมนต์พระลำบุนเรือน ให้มาเป็นพระธรรมาจารย์ผู้สอนกรรมฐานแก่พระภิกษุสามเณร ตา ยาย ด้วยนั้นมีเปิดเรียนบาลีด้วย มีพระลำบุนเรือนเป็นประธาน ต่อมาท่านได้ศึกษาวิปัสสนาธุระจากคัมภีร์วิสุทธิมรรคและพระไตรปิฎกเป็นหลัก และได้เปิดสำนักเรียน วิปัสสนาธุระตามวัดต่างๆ เมื่อปี ค.ศ. ๒๐๐๐ มีพระมงคลวิปัสสนาธุระ นนทมนี ก็ถูกประกาศแต่งตั้งเป็นมณฑลวิปัสสนาธุระ ตามที่ประกาศแต่งตั้งตาม เลขที่ ๘๖/๒๐๐๐ ก.ส.ร.ว. ลงวันที่ ๑ เดือน พฤษภาคมปี ๒๐๐๐ ที่มีพระวิปัสสนา ลำบุนเรือน รับพระราชอนุญาตจากสมเด็จพระสังฆราช

ผลงานหนังสือ

๑. สมถะและวิปัสสนากรรมฐาน ๒. สติภาสสังเขป ๓. โคลธรรมชั้นประถม ๔. โคลธรรมชั้นมัธยม ๕. โคลธรรมชั้นอุดม ๖. ประถมวิปัสสนา พิสดาร ๗. คิริเมียนนทสูตร ๘. ปาฏิหาริย์โปสถ

๙. นิยมสี่ล ๑๐. วิภฏการครุโกศล ๑๑. มนุษย์อยากได้อะไร ๑๒. ชุติงค์และปริวาส ๑๓. มัธยม
วิปัสสนา พิสตาร ๑๔ วินัยสี่ล ๑๐ ๕ อุดมวิปัสสนา ปีที่ ๑ ที่ ๒

สมณศักดิ์

เมื่อปี ค. ศ. ๑๙๙๖ ได้รับแต่งตั้งเป็นอธิบดีมัชชมะณฑลวิปัสสนาธุระ ในราชอาณาจักรแห่ง
กัมพูชา อยู่วัด นนทมนี กรุงพนมเปญ

เมื่อปี ค. ศ. ๑๙๙๗ ได้รับแต่งตั้งให้มีฐานะเป็นพระวิปัสสนาราชาคณะ (จัตวา)

เมื่อปี ค. ศ. ๒๐๐๐ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นอธิบดีพุทธมณฑลและเป็นอัครคณายกวิปัสสนา
ธุระศึกษา ในพระราชอาณาจักรกัมพูชา เมื่อปี ค. ศ. ๒๐๐๑ แต่งตั้งให้เป็นพระอุปัชฌาย์สำหรับบวช
กุลบุตร

เกี่ยวกับการมรณภาพของท่าน

เมื่ออายุท่าน ๔๗ พรรษา มีเหตุอุกฤษ มีคนลอบยิงพระองค์ท่าน เมื่อวันที่ ๖ เดือนอ้าย
ปีมะเม พ. ศ. ๒๕๔๖ เวลาตี ๑. ๑๑ นาฬิกาขึ้นพระวิปัสสนา สำ บุนเจือณ ถูกลอบยิง จนเสียชีวิตใน
วัดลังกา กรุงพนมเปญ^๗

๔.๒ โลกธรรม ๘ กับพุทธศาสนาในกัมพูชา

โลกธรรม ๘ กับพระพุทธศาสนา กัมพูชา นั้น ซึ่งพระพุทธศาสนาในกัมพู ชา นั้น มีการ
แปรปรวนไปตามยุคตามสมัยตามกระแสโลก คือไม่แน่นอนประเทศกัมพูชา เป็นประเทศหนึ่งในเอเชีย
อาคเนย์ ที่ได้รับเอาอารยธรรม วัฒนธรรมทางศาสนาจากประเทศอินเดียมาเป็นเวลาช้านาน ที่สำคัญ
คือได้รับอิทธิพลทั้งศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนานับว่าเป็นศาสนา
ที่มีหลักศาสนแทรกซึมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับวิถีชีวิตของผู้คน^๘ จากประวัติพระพุทธศาสนา
ในประเทศกัมพูชา พบว่าพระพุทธศาสนา เคยเป็นศาสนาประจำ ชาติกว่าสองพันปี โดยในอดีตนั้น
จากหลักฐานศิลาจารึกที่ค้นพบในไวกันญ และเอกสารจดหมายเหตุต่าง ๆ ของราชทูตจีน ระบุว่า
พระพุทธศาสนาเข้ามาประเทศนี้ในยุคพูนัน และมีความเจริญรุ่งเรืองมากที่สุดในยุคพูนัน ที่สำคัญ คือ
รัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าศรีมาระ พระเจ้าเกาณทินยวรมัน และพระเจ้ารุทรวรมัน ที่ทรงมีความ

^๗ ประมุขรับบัญชา (สํ บัณเฑียร เกตุธมฺมา). **ผีประหลู** เกาะกฤษณ์ ๒ ๕๐๐๐ ๓.๗ ๒๕๔๗). ๕๓ ๒๑.
(พระวิปัสสนา (สํ บุนเจือณ เกตุธมฺมา), **หนังสือชีวประวัติ** พิมพ์ครั้งที่ ๒ จำนวน ๕๐๐๐ พ. ศ. ๒๕๔๗
หน้า ๒๑.)

^๘ บทกวี สำนวน, กล้วยงประมุข, ภาตจี ๑, (๒๕๕๖, ๒๐๐๘), ๕๒.

(ทุก สวรรณ **อรรถบทพระธรรม**, ภาคที่ ๑, (๒๕๕๖), ๒๐๐๘, หน้า ๕๒.)

เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และได้เป็นพุทธศาสนุ ปณัฏ^๙ ต่อจากนั้น สถานภาพพระพุทธ ศาสนาถูก พัฒนาให้เจริญขึ้น และสืบทอดมาเป็นลา ดับ จนถึงยุคพระนคร คือในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ได้ทรงสร้างศาสนสถาน เช่น ปราสาทบายน ปราสาทตาพรหม เป็นต้น เพื่อเป็นศาสนสถาน ประจักษ์กาล และได้ทรงให้ความอุปถัมภ์แก่ศาสนา การศึกษาของพระภิกษุ สามเณร พรี ้อมทั้งได้ ผนวชพระราชบุตรชื่อตามลิตะในพระพุทธศาสนาและส่งไปศึกษาที่มหาวิทยาลัย ประเทศศรี ลังกา^{๑๐} แต่พระพุทธศาสนาในยุคต้น ๆ นี้ค่อนข้างจะเป็นศาสนาในรูปแบบมหายานมากกว่า ก่อนที่จะเปลี่ยน มาเป็นพระพุทธศาสนาเถรวาทเต็มรูปแบบในต้นคริสต์ราชที่ ๔ จนถึงปัจจุบันนี้ ด้วยเหตุนี้ จึงนับได้ว่า กัมพูชาเป็นประเทศเมืองพุทธ^{๑๑}

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสถานภาพของพระพุทธศาสนาต้องอาศัยความเจริญความมั่นคง ของบ้านเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ทำ ให้นับตั้งแต่ยุคหลังพระนครเป็นต้นมา สถานภาพของ พระพุทธศาสนาในกัมพูชาต้องตกอยู่ในสถานภาพที่ไม่แน่นอน บางครั้ง เมื่อประเทศชาติมีความมั่นคง พระพุทธศาสนาก็ถูกพัฒนาขึ้นไปในทางที่ดีมีความเจริญรุ่งเรือง แต่บางครั้งก็กลับเสื่อมลงเพราะความ ไม่มั่นคงและความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และผลจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในแต่ละครั้ง นั้น ก็จะมีผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาในกัมพูชาโดยตรง ดังเช่นตัวอย่างที่เกิดขึ้นในช่วงที่อาณาจักรม ฝรังเศสเข้ามาปกครองประเทศ (ปี ค.ศ. ๑๘๖๓ - ๑๙๕๓^{๑๒}) ได้ทำการปฏิรูประบบองค์กรศาสนา นับแ ต่ ระดับสูงถึงระดับท้องถิ่น จนนำไปสู่การประท้วงต่อต้านอย่างรุนแรงจากพุทธศาสนิกชนชาว กัมพูชา^{๑๓} ต่อมาในยุคของสมเด็จพระนโรดมสีหนุ นับว่าเป็นยุคทองแห่งพระพุทธศาสนา เนื่องจากรัฐบาลเข้ามา มีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุนและยกระดับพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี โดยเฉพาะได้นำเอา หลักธรรมพระพุทธศาสนา “ทางสายกลาง หรือพุทธสังคมนิยม ” มาเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และ สังคมแห่งชาติ อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนาได้เริ่มเสื่อมลง อย่างต่อเนื่อง จนถึงขั้นจบในระว่างปี

^๙ เลาฆณฺธ, **ถฐีสถาสนา**, เกาะภูเก็ต ๒, (U.S.A:Oceanside, California, ๒๐๐๕), จัดร ๑๓๑-๑๕๑.

โสมงน ปุณฺณเลศนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (U.S.A:Oceanside, California, ๒๐๐๕),

^{๑๐} สุชาติ หงษา, **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๐๐๗), หน้า ๑๖๒-๑๖๓.

^{๑๑} Yang Sam, **Khmer Buddhism and Policics 1954-1984**, (United States of America : Khmer Studies Institute , 1987) , p. 1., George A.sioris, **A History of Buddhism from Extinction to Expansion an outline**, (Chiangmai: The Knowledge Center, 2004), p. 82.

^{๑๒} พุทธพระสุเจีย สุวณฺณเถโร (ยนต์) "การศึกษาของคณะสงฆ์ในราชอาณาจักรกัมพูชา " **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒.

^{๑๓} Anne Ruth Hansen, **How to Behave Buddhism and Modernity in Colonial Cambodia 1860- 1930**,(Chiangmai : Silkworm Books, 2008), pp.111-112.

ค.ศ. ๙๗๕ - ๙๗๙ ภายใต้การปกครองแบบคอมมิวนิสต์ นาโดยนาย พอล พอต (Pol pot) ที่รู้จักในนามเขมรแดง ถึงแม้ว่าพระพุทธศาสนาได้รับ ฟื้นฟู แต่ก็อยู่ในข้อจำกัด เนื่องจากรัฐบาลต่อมาออกข้อบังคับผู้ที่ประสงค์บวชจะต้องมีอายุ ๕๐ ปีขึ้นไป^{๑๔} ปัจจุบัน พระพุทธศาสนาได้รับการฟื้นฟู และสนับสนุนจากภาครัฐ จนบรรจุในรัฐธรรมนูญว่า เป็น “ศาสนาของรัฐ” พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมมากขึ้น ที่สำคัญคือศีลธรรมสังคม

๔.๔.๑ อิทธิพลของพุทธศาสนาต่อประเทศกัมพูชา

๑. ด้านสังคม

พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อประชาชนกัมพูชา ถึงแม้ว่าบ้านเมืองจะตกอยู่ในภัยสงครามการแก่งแย่งระหว่างผู้มีอำนาจไม่เคยขาดสาย ประดุจดั่งว่าดินแดนเขมรเป็นดินแดนที่ถูกسابให้ตกอยู่ในความตระการกำล่ำบากด้วยภัยสงคราม ต้องมีชีวิตอยู่กับดินแดนที่ถูกسابให้ตกอยู่ในความตระการกำล่ำบากด้วยภัยสงคราม ต้องมีชีวิตอยู่กับ การเสี่ยงตายจากสงคราม บางครั้งต้องแยกพ่อแยกแม่ แยกพี่แยกน้องกัน หรือเสียชีวิตจากกันก่อนเวลาอันควร เนื่องจากความโหดร้ายของสงคราม อันเกิดจากกองกำลังหลายกลุ่มที่คอยประหัตประหารกัน ถึงแม้ว่าในช่วงที่เขมรแดงเรืองอำนาจในกัมพูชา ได้ล้มล้างพระพุทธศาสนา โดยหวังว่าให้สิ้นซาก แต่ก็ทำลายได้เพียงแค่รูปแบบและส่วนประกอบภายนอกเท่านั้น ไม่สามารถทำลายพุทธศาสนาที่มีอยู่ในใจคนเขมรได้ เพราะได้ฝังลึกอยู่ในใจเป็นเวลาช้านานมรดกอันล้ำค่าที่พุทธศาสนามอบให้กับกัมพูชานั้น มีค่าเกินกว่าจะนับได้ เพราะได้แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของคนเขมรไป แล้ว มีอิทธิพลต่อแนวคิด วิถีชีวิตของชาวเขมร วัฒนาอารามต่าง ๆ ได้เป็นที่พึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนทางด้านศิลปวัฒนธรรม ได้มีสถาปัตยกรรมอันทรงคุณค่ามากมาย เช่นนครวัด นครธม เขาพระวิหาร เป็นต้น ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญทางพุทธศาสนา ที่เป็นมรดกสำคัญกัมพูชา

๒. ด้านการเมือง

การเมืองกัมพูชามีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ในอดีตกาล พระมหากษัตริย์ทรงปกครองบ้านเมือง โดยอาศัยหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นแนวทาง แม้ว่าในอดีตจะมีการนับถือพุทธศาสนาปนกับศาสนาพราหมณ์ แต่ก็ไม่ได้เกิดความขัดแย้งใด ๆ เลย แต่กลับเอื้อต่อกัน เป็นประโยชน์ต่อการปกครอง หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาเป็นอุปกรณ์สำคัญในการปกครองให้ประชาชนอยู่

^{๑๔} Michael Vickery , Cambodia 1975 – 1982, (Chiangmai : Silkworm Books, 1999), pp. 216-217.

กันอย่างสงบสุข ปกครองให้เป็นปึกแผ่นได้โดยง่ายแม้ในปัจจุบัน รัฐบาลก็ได้เอาใจใส่กิจการพระศาสนาพอสมควร พระสงฆ์ได้มีอิทธิพลทางการเมืองอยู่มาก เมื่อมีเหตุการณ์วิกฤตทางบ้านเมือง พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการเดินประห้วงรัฐบาล ทางด้านการศึกษา ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ขึ้น ได้แก่ มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาพระสิหนุราช อันเป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาแก่พระภิกษุสงฆ์ชาวเขมร

๓. ด้านเศรษฐกิจ

ประชาชนชาวเขมรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่การทำไร่ทำนา ปลุกผักปลุกพืช และเลี้ยงสัตว์ แต่ก็มีความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้น ขัดสน เพราะความยากจน ขาดการดูแลเอาใจใส่จากรัฐ แม้ความเป็นอยู่ของประชาชนจะขัดสน แต่สิ่งหนึ่งที่เขาเรียกร้อง คือสันติภาพ ประชาชนกัมพูชาบางคนได้ให้สัมภาษณ์แก่สื่อมวลชนของไทยว่า "สิ่งที่เขาเรียกร้องคือสันติภาพ อยากจะให้บ้านเมืองมีความสงบสุข เพราะฉะนั้น โลกธรรม ๘ กับพระพุทธศาสนากัมพูชาซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงตลอดตามสถานการณ์ทางพระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง หรือเสื่อมถอยก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ที่เกิดขึ้นทางบ้านเมืองเป็นสิ่งสำคัญ คาดว่าพุทธศาสนาในกัมพูชา ในยุคการปกครองระบอบประชาธิปไตยนี้ จะมีความเจริญรุ่งเรืองต่อไปได้"^{๑๕}

๔.๓ ความหมายของโลกธรรม ๘ ในทัศนะของพระเถระในประเทศกัมพูชา

โลกธรรมตามทัศนะของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าพรหมมหาราช ในคณะสงฆ์มหานิกาย (ชวน ฌาต โขตญาโณ) ได้กล่าวคำว่า โลกธรรมทั้ง ๘ ประการนั้น มีชื่อตามภาษาบาลีว่า ลาภ คือ การมีลาภอันมากมายอย่าง เช่น นาไรเงินทองเป็นต้น คือ ลาภ เมื่อไม่มีลาภแล้วหน้าก็เศร้าใจตกเป็นทุกข์ ไม่สบายกายไม่สบายใจ เพราะตัวเราไม่ เข้าใจกับโลกธรรมนั้น ยโส การมียศมีตำแหน่งชื่อเสียงอำนาจ เมื่อเรามีชื่อเสียงดังแล้วอยากได้อะไรมันก็ได้มาโดยง่าย ถ้าเรากระจายอำนาจออกไปข้างนอก เพราะชื่อเสียงของเรา เมื่อคนทั้งหลายได้ยินได้ฟังมาแล้วไม่ว่าแต่ผู้ใด ใหญ่ผู้น้อยก็อยากนับถือเรา อโยโส คือ การไม่มียศ ไม่มีตำแหน่ง ไม่มีอำนาจ นินทา คือ การกล่าวร้าย ให้ร้ายลับหลัง เพื่อให้เกิดความเสียหายกับผู้อื่น ความอิจฉาริษยาซึ่งกันและกันอยู่ในสังคม เช่น การพูดการจาไม่เพราะต่อคนอื่น และ ทำความเสียหาย พูดข้อมูลไม่จริง พูดเท็จ พูดไม่ตีว่าคนอื่นเป็นอย่างนี้ เป็นอย่างนั้น ให้ได้รับความอับอาย เสื่อมเสีย เสียชื่อ เสียเกียรติ เสื่อมความเคารพนับถือ ทำให้กระทบกระเทือนทำให้ผิดกันต่อบุคคลนั้น ๆ เป็นต้น ปัสสา คือ วาจาเพราะต่อคนอื่น สรรเสริญคนอื่น

^{๑๕} ประวัติพระพุทธศาสนาในกัมพูชา [ออนไลน์] แหล่งที่มา [http : //www.dhammathai.org/Thailand/missionary/cambodia.php](http://www.dhammathai.org/Thailand/missionary/cambodia.php) (๒ มีนาคม ๕๙).

ไม่ว่าลับหน้าหรือลับหลังก็พุดดี สุข ัง คือ สุขกายสุขทั้งใจไม่มีความทุกข์อันใด ๆ มาปิดบังเราทั้งสิ้น ทุกข์ คือ ความทุกข์อันทรมานทุกข์ทั้งกายทั้งใจ ที่คนเราทนได้โดยยากกับ ความทุกข์นี้^{๑๖} โลกธรรมตามทัศนะของสมเด็จพระมหาโฆชนนทะ (วาเยว) หมายถึง โลกธรรม ๘ ธรรมที่มีอยู่ประจำโลก สิ่งที่มีอยู่คู่กับโลกทุกคน ต้องประสบเจอไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงได้ แม้แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ตาม เราทุกคนจะต้องพยายามรักษาตนเอง อย่าให้ตกอยู่ในสภาพตามโลกธรรมทั้ง ๘ อย่างนี้เลย คือเราควรพิจารณาให้เห็นความเป็นจริงว่าสิ่งเหล่านี้ทุกอย่างก็เกิดขึ้นแก่ตนล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดาเพราะเช่นนั้นคือเราควรสร้างสันติภาพให้ตนเอง^{๑๗} โลกธรรมตามทัศนะของสมเด็จพระธมฺมสิริ (ลวี แอม) หมายถึงการที่เราได้เกิดมาเป็นมนุษย์ จัดว่าเป็นบุญวาสนาที่เราได้สั่งสมมา แต่ว่าการที่เราเกิดมาแล้ว มนุษย์เราจะต้องยึดติดกับโลกียวิสัย เพราะมนุษย์นั้นเป็นสัตว์สังคมที่มีความปรารถนาอยากได้ไม่มีที่จบหลง ต้องการตามตัวเองอยากได้ ต้องการชนะ ต้องการให้ผู้อื่นรักชอบใจ อะไร ๆ ทั้งหมดนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสไว้ว่า เป็นโลกธรรม ๘ คือ เป้าหมายทั่วไปสำหรับสัตว์โลก คือ มนุษย์ชาติที่ย้อนกำเนิดมาบนโลกนี้ โลก ธรรม หมายความว่าอะไรๆที่มนุษย์ชาติถูกพบเจอ และ เผชิญหน้าทุกวัน แม้แต่เราต้องการหรือไม่ต้องการก็ตาม มันก็จะเกิดขึ้นถึงตัวเราเหมือนเดิม โลกธรรมที่มนุษย์ถูกเผชิญหน้านั้น คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข และ อลาภ อยศ นินทา ทุกข์ เกี่ยวกับโลกธรรมทั้ง ๘ อย่างนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงตรัสแนะ นำวิธีปฏิบัติสำหรับมนุษย์ชาติ เป็นกุศโลบายป้องกันไม่ให้เกิดมีควา มทุกข์^{๑๘} โลกธรรมตามทัศนะของพระภิกษุชุตมบาล (เขียว ชุม) หมายถึง โลกธรรม ๘ ประการนี้ คือ ลาภ อลาภ ยศ อยศ สุข ทุกข์ สรรเสริญ นินทา ธรรม ๘ ประการนี้เป็นธรรมดาของสัตว์โลก สัตว์ โลกซึ่งหมุนเวียนไปตามธรรมทั้ง ๘ ประการ เป็น

^{๑๖} สหุทธประมุขบาทุสเสนาบดี (ผ.ณ. เจ้าคณะภาค) , สหุทธนายก **กาญจนาภรณ์**, ธารมธุรส ธิญญิกษบา ณัฏฐ สฤษดิ์ ประมุขผู้ช่วยผู้ช่วย ๐๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ ค.ศ. ๑๙๕๕, ๕๓ ๒.

(สมเด็จพระมหาสุเมธาธิบดี สมเด็จพระสังฆราชในคณะสงฆ์มหานิกาย (ชวน ญาณ โชติญาณ) สังฆนายก **กาญจนาภรณ์** ได้อนุญาตให้มหา ธิม สุม ธิมพ์เผยแพร่ครั้งที่ ๖ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ ค.ศ. ๑๙๕๕) หน้า ๒.)

^{๑๗} สหุทธบาทุสเสนาบดี (ผ.ณ.), **สฤษดิ์** , ประมุขผู้ช่วยผู้ช่วย บัณฑิต ธิญญิกษบา สหุทธบาทุสเสนาบดี (ผ.ณ.) ได้อนุญาตให้มหา ธิม สุม ธิมพ์เผยแพร่ครั้งที่ ๖ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ ค.ศ. ๑๙๕๕, ๕๓ ๒.

(สมเด็จพระมหาโฆชนนทะ (วาเยว) , **สันติภาพ** พระธรรมะจริยาวัตร ศา บัณฑิต ธิญญิกษบา บัณฑิต ธิญญิกษบา พระพุทธศาสนาสาภววิทยาวิทยาลัยประเทศอินเดียการเผยแพร่ขององค์ การสันติเสนา พ.ศ. ๒๕๕๕, หน้า ๑๔๕)

^{๑๘} สหุทธประมุขบาทุสเสนาบดี (ผ.ณ.) , สหุทธบาทุสเสนาบดี (ผ.ณ.) ได้อนุญาตให้มหา ธิม สุม ธิมพ์เผยแพร่ครั้งที่ ๖ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ ค.ศ. ๑๙๕๕, ๕๓ ๒.

(สมเด็จพระธมฺมสิริ (ลวี แอม), **บรรพชาขั้น ๕** ธิมพ์ครั้งที่ ๕, พุทธศาสนบัณฑิตพนมเปญ, การเผยแพร่ของพุทธศาสนบัณฑิต.ศ. ๑๙๕๘,

ประสบมากประสบน้อยช้าหรือเร็วเท่านั้น ซึ่งท่านแสดงให้เห็นว่าวิธีการเที่ยงข้องกับโลกธรรม ๘ ประการนั้นคือ ๑ ลาม ๒ เสื่อมลาม ๓ ยศ ๔ เสื่อมยศ ๕ สรรเสริญ ๖ นินทา ๗ สุข ๘ ทุกข์ ซึ่งมนุษย์ทุกคนจะต้องพบเจอกันทุกคนไม่ว่าแต่พระผู้น้อยพระผู้ใหญ่ก็ย่อมเกิดขึ้นทุกชั้นวรรณะ เพียงแต่เที่ยงข้องมากหรือน้อยเท่านั้นเอง อาทิ เช่น สมเด็จพระสังฆราช พระมหาสุเมธาธิปัตติ สังฆนายกแห่งคณะสงฆ์มหานิกาย (ชวน โชตญาโณ)” คือชีวิตของท่านเข้ามาเกี่ยวข้องกับโลกธรรมทั้ง ๘ ประการนี้ ทั้ง ลาม ทั้ง ยศ สรรเสริญ สุข ทุกข์ อย่างเช่น พระองค์ท่านทำหน้าทางศาสนา คือไปประชุมที่ประเทศศรีลังกา พม่า ลาว เป็นต้น และสมเด็จพระมหาโฆษนันทะ คือชีวิตของท่านเกี่ยวข้องกับโลกธรรมทั้ง ๘ ประการนี้ พบทั้งสุข และทุกข์ คือช่วงสมัยเขมรแดงรบกัน เพราะสมัยเขมรแดงรบกันนั้นทำลายพระพุทธศาสนาหลายแห่ง เมื่อ เป็นเช่นนี้แล้วทำให้พระองค์ท่านต้องพยายามหาทางฟื้นฟูพระพุทธศาสนาและทำให้ประเทศกัมพูชามีสันติภาพ จึงพระองค์ท่านต้องไปศึกษาต่างประเทศต่างๆ เพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนาในกัมพูชาให้ทั่วโลกได้รู้ว่ากัมพูชานับถือพระพุทธศาสนา ตัวอย่างเช่น พระองค์ท่าน ได้มาพบกับพุทธทาส และ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) ท่านได้ไปศึกษาที่ประเทศอินเดีย แล้วไปประเทศญี่ปุ่น สหรัฐเพื่อทำหน้าที่แทนให้ประเทศกัมพูชาในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและสันติภาพโลก จนได้รับการสรรเสริญยกย่องจากสมเด็จพระบาทนโรดมสีหนุแต่งตั้งให้เป็นสมเด็จพระนานาชาติให้ท่านเป็นประธานในการองค์กรศาสนาโลกและได้รับรางวัลประเทศสหรัฐเป็นต้น ซึ่งชีวิตพระเถระในกัมพูชานั้น มีผลการทางธรรมและทางโลกมากมาย แต่เมื่อท่านได้รับยศได้รับการสรรเสริญจากชาวกัมพูชาหรือชาวต่างชาติก็ตามจิตใจของพระองค์ท่านก็ไม่หวั่นไหว สิ่งที่เกิดขึ้น ท่าน จึงสั่งสอนไม่ให้ยึดมั่นถือมั่นกับสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางของการปฏิบัติตนตาม ทศนะของสมเด็จพระมหาสุเมธาธิปัตติ สมเด็จพระสังฆราช ในคณะสงฆ์มหานิกาย (ชวน ณาต โชตญาโณ) ท่านแสดงถึงหลักปฏิบัติต่อโลกธรรมโดยไม่ควรเพลิดเพลินกับของเก่า ไม่ควรทำจิตใจยึดติดกับของใหม่ ไม่ควรเสียดายกับของเก่าและของใหม่ที่หายไป และไม่ควรอาศัยอากาศเป็นแนวทางของการปฏิบัติ กล่าวคือ ถ้าเราเจอกับโลกธรรมทั้งนี้ เราไม่ควรยึดติดกับสิ่งเหล่านี้ทางออกทางที่ควรปฏิบัติ นั้น มี ๔ อย่าง คือ^{๒๑}

๑. ไม่ควรเพลิดเพลินกับของเก่าหมายความว่า ๑ ของอันใดอันหนึ่งที่ตัวเราได้รับหรือ มีมาแล้ว และของอันใดอันหนึ่งที่เรารักชอบใจ เช่น บุตร-ธิดา สวามี ภริยา ทรัพย์สมบัติ ชื่อเสียง มิตร เป็นต้น ไม่ควรปล่อยจิตใจยินดีเพลิดเพลิน หรือ เอาจิตใจของเราให้มันไปยึดติดกับสิ่งเหล่านั้น

^{๒๑} ส.มุขปุระ:ส.ญฺญณฺ (จูร ณาต), จ.ญฺร: ฅญฺญณฺเภยบญฺญณฺคาโรทฺโรทฺธึ ฅ.ส ๒๕๕๖), ฅ.ฅ. ๑๓.

(สมเด็จพระมหาสุเมธาธิปัตติ สมเด็จพระสังฆราชในคณะสงฆ์ มหานิกาย (ชวน ณาต โชตญาโณ), ทศนะ จำลองโดยหอสมุดไตรรัตน์ ๒๕๕๖), หน้า ๑๓.)

ทั้งหมดไม่ได้ เราไม่ควรสร้างความสัมพันธ์เกินไป เพราะถ้าอะไรทั้งหมดนี้ มีสภาพถูกตั้งอยู่ในความแปรปรวนพลัดพราก เป็นเหตุบังเอิญให้เกิดความทุกข์ทรมานเต็มอยู่ในอกอันมาก

๒. ไม่ควรทำจิตให้ติดกับของใหม่ หมายความว่า ของอะไรที่เราเพิ่งได้มาใหม่ เราไม่ควรยินดี ดีใจทำให้จิตของเรายึดติดกับของใหม่เหล่านั้น โดยคิดว่าของใหม่เหล่านี้เป็นของเราตัวเรา เพราะเช่นนั้นเมื่อของใหม่ถูกทำลายไป ก็ทำให้เราทุกข์ใจอย่างมาก

๓. ไม่ควรเสียดายกับของเก่าและของใหม่นั้นที่มันหายไปหมดไป หมายความว่า กาลเวลาอะไร ๆ ทั้งปวง หรือ บุคคลที่ผูกพันกับตัว หรือ ที่ตัวเรารักห่วงกับสิ่งเหล่านั้น มีกิริยาแตกสลายไปหรือจากไป ก็ไม่ต้องเสียดายมากนัก หรือ โศกเศร้า มากนัก ต้องทำใจให้ได้ ต้องตัดใจให้ได้ ไม่เช่นนั้นจะไม่สามารถพ้นจากทุกข์ได้อย่างแท้จริง เพราะฉะนั้น จะต้องเอาหลักธรรมอนิจจังลักษณะมาพิจารณาว่า อะไร ๆ ทั้งมีชีวิต และ ไม่มีชีวิต จะต้องประพจน์ไปตามกฎธรรมชาติ

๔. ไม่ควรอาศัยอากาศ หมายความว่า โลกธรรมทั้งหมดนี้ น มีลักษณะเหมือนอากาศ กล่าว คือ มีแล้วคิดว่าไม่มี เกิดแล้วคิดว่าไม่เกิด หมุนเวียนแปรปรวนกลับไปกลับมาได้ ไม่อาจยึดติดกับสิ่งนี้ อากาศที่เรายึดติดว่าเป็นตัวไม่ได้ เช่นนั้น ผู้ที่ไม่ปล่อยวางกับโลกธรรมเสมอ และ ยึดติดเอาอากาศ มีแต่ความว่างเปล่า ถ้าเรามี แต่ความอย่างนี้ จัดไว้ว่าเรากำลังอาศัยต้นหาอยู่ หากว่าอากาศดำเนินในความคำนี พระองค์แนะนำไม่ให้ยึดติดกับโลกธรรมทั้งปวง เพราะการยึดมั่นถือมั่นนั้น ทำให้วนเวียนอยู่ในความทุกข์ เมื่อบุคคลที่ขาดสติสัมปชัญญะยอมมัวเมาอยู่ในโลกธรรมติดใจอยู่ในโลกธรรม ไม่อยากถอนตัวออกจากโลกธรรม นี้เลยเพราะเช่นนั้นแล้วเราควรมีสติสัมปชัญญะมาพิจารณา และปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์แห่งพระพุทธศาสนา

หลักปฏิบัติต่อโลกธรรมตามทัศนะของสมเด็จพระมหาโฆ ษนันทะ (วาเยว)^{๒๒} จากการศึกษา พบว่า ท่านยึดหลักของไตรลักษณ์เป็นกฎเกณฑ์ในการพิจารณาต่อโลก ธรรม ๘ ประการ โดยท่านได้อธิบายตามไตรลักษณ์ แปลว่า ลักษณะที่รับรู้ ๓ อย่าง หรือ อีกอย่างหนึ่ง เรียกว่า สามัญลักษณ์ แปลว่า ลักษณะที่รับรู้เป็นสามัญ หมายถึง ๑ อนิจจัง คือ วัตถุเป็น ลาก ยศ สรรเสริญ สุข หมดไม่เที่ยงไม่แน่นอนกับสิ่งเหล่านี้ตลอดไป ไม่สามารถตั้ง อยู่กับเราได้นาน วันไหนวันหนึ่งจะต้องแปรปลวไปตามสภาพ เพราะเช่นนั้นแล้ว เราไม่ควรมัวเมายึดติดกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากเกินไป ๒ ทุกข์

^{๒๒} ส.เชษฐประยูรภานุภณ (กั ย่าง), **มรรคปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา**, (การผูกพรบស់ปฏิบัติ บัญญัติศาสนาและศาสนวิทยาฉบับพิเศษ, ๓.๖. ๑๕๕๐), ๑๓๒.

(สมเด็จพระมหาโฆษนันทะ (วาเยว), **มงคลชีวิตเมื่อยุคไปหาสุขุมงคล** การเผยแพร่ของพุทธิก บัณฑิต : สภาในสาขาสถาปัตยกรรมศาสตร์กัมพูชา ๑๕๕๑), หน้า ๑๓๒.)

